

Список використаних джерел

1. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2346-III / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2346-14/ed20200703#Text> (дата звернення: 12.03.2021).
2. Про порядок емісії електронних платіжних засобів і здійснення операцій з їх використанням : Положення від 5 листопада 2014 р. документ v0705500-14 / Національний Банк України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0705500-14#n16> (дата звернення: 12.03.2021).

А. В. Жаворонок, к. е. н., доцент
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

ВИЗНАЧЕННЯ ВПЛИВУ ЕКОНОМІЧНИХ ЦИКЛІВ НА ДІЯЛЬНІСТЬ БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ

З розвитком цивілізації суспільство, незважаючи на всі вжиті заходи, не може запобігти глобальним конфліктам, міжнародним кризам, політичним помилкам і непередбаченим ситуаціям. Обмеженість природних, людських та фінансових ресурсів, невизначеність навколишнього середовища суб'єктів призводить до появи нових ризиків та посилення їх впливу на всі сфери людської діяльності. Сукупний вплив ризиків та накопичення дисбалансів формують передумови економічного спаду та криз, які є однією з фаз економічних циклів. Циклічність економічного розвитку визнається найбільш загальною і важливою закономірністю соціально-економічних відносин.

Циклічність – це форма розвитку національної економіки та світової економіки в цілому, це рух від однієї макроекономічної рівноваги в економіці в цілому до іншої. Циклічність характеризується періодичними підйомами і падіннями економічних умов. У періоди зростання економічної активності економіка розвивається переважно екстенсивно, а в періоди спаду економічної діяльності – початок переважно інтенсивного розвитку. Цикл завжди повторюється, відрізняється повнотою. Ми завжди з чогось починаємо, а чимсь закінчуємо. Ми маємо можливість спостерігати таку ситуацію в економіці.

Економічний цикл являє собою підйоми і спади рівнів економічної активності протягом декількох років. Це проміжок часу між двома однаковими станами економічної кон'юнктури. Графічно економічний цикл представлений на рис. 1.

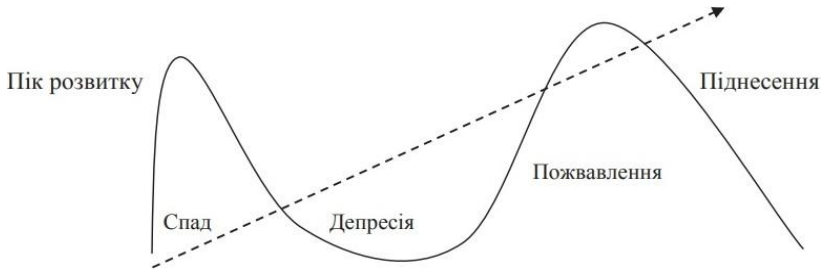

Рисунок 1 – Графічна інтерпретація економічного циклу

Джерело: згруповано автором.

Вивчаючи проблеми циклічного економічного розвитку, вчені акцентують увагу на взаємозв'язку економічного та кредитного циклів [1–2]. Основною причиною циклічності дослідники вважають надмірне кредитування та значне збільшення частки кредиту у джерелах фінансування підприємств. У формуванні економічного циклу банківська система відіграє подвійну роль: на фазі зростання надає можливість спекулятивної поведінки, а на фазі кризи погіршує наслідки її реалізації за рахунок скорочення кредиту. Вплив циклів на результати діяльності банків через формування очікувань також обговорюється в принципах надійного стрес-тестування, визначених Базельським комітетом з банківського нагляду. Зокрема, у документі зазначається, що в часи тривалого розширення банки, як правило, недооцінюють ризики [3].

У 1867 році Джон Міллс підготував звіт про кредитні цикли та період торгової паніки, в якому наголосив на таємничих силах, які спричиняють надмірне розширення або стискання торгівлі протягом певного періоду. Він категорично заявив, що «немає сумнівів, що майже кожні десять років спостерігається величезний і раптовий приріст попиту на кредитному ринку, що супроводжується великими обсягами та несподіваним попитом на кредит, що призводить до тимчасового руйнування кредитної системи». Він зазначив, що «комерційний кредит проходить

через усі трансформації, властиві життю людини: дитинство, перехід до дорослого віку та смерть». На думку Міллса, рух кредитного циклу керується моральними причинами – причина не в гаманці, а в душі: сприятливі умови породжують оптимізм, необдуманість і застій.

Альфред Маршалл у «Економіці промисловості» (1879), а потім у «Початках політичної економії» (1890) вважає кризу явищем, пов'язаним з нескінченним розширенням кредитів: так, щоб позика могла функціонувати на надійній основі, точно прогнози і що необмежене розширення позики, що є основною причиною економічних потрясінь, зберігається в цих межах. Усі вищезазначені автори підкресливали зв'язок між масштабами кредитних операцій та циклічними змінами у виробництві: надмірна кредитна експансія породжує фіктивний проміжний попит, який спотворює реальну картину та змушує підприємців приймати необдумані рішення в ринковій стратегії. Розширення кредитних лімітів призводить до збільшення замовлень і запасів, тобто до невинуватених вкладень в оборотні кошти за рахунок позикових коштів. В результаті відбувається руйнування зв'язків між попитом та пропозицією, що є передумовою виникнення економічної кризи. Таким чином, сформувався світогляд, типовий для середини ХІХ століття, згідно з яким криза - явище, пов'язане переважно з грошовим обігом, банківським кредитом та державними фінансами.

Це дозволяє зробити висновок, що циклічний розвиток економіки значною мірою зумовлений нездатністю економічних суб'єктів об'єктивно оцінювати ризики та адекватно реагувати на них. Вивчення специфіки розвитку фінансового сектору України дає підстави стверджувати, що саме обсяг та якість загального кредитного портфеля банків мають домінуючий вплив на циклічність економічного розвитку. Динаміка таких показників, як співвідношення кредитування фінансових корпорацій та ВВП, а також показники якості загального кредитного портфеля українських банків є важливими характеристиками для вивчення циклічності економічного розвитку. Враховуючи той факт, що у вітчизняній практиці якість споживчих позик постійно знижується, ми вважаємо за доцільне включити в розрахунок і обсяг позик, наданих фізичним особам. Аналіз динаміки цих показників (відношення кредитного портфеля до ВВП – КП / ВВП; відношення резервів за кредитними опера-

ціями до загального кредитного портфеля банків – Р / КП) дає підставу зробити висновок про їх протилежність.

На етапі одужання, тобто до кризи 2008 року, спостерігалася експансія кредитів і обсяги кредитування швидко зростали, що неминуче супроводжувалось збільшенням ризиків, і відповідно резерви повинні зростати. Однак, резерви для операцій банківського кредитування, навпаки, зменшувались і, отже, не формувались. Це означає, що на фазі економічного зростання банки схильні недооцінювати ризики, включаючи кредит, що негативно позначається не тільки на фінансовій стійкості банківської системи, але і на фазі спаду в економічних циклах.

Така ж тенденція до зниження ризиків характерна і для діяльності міжнародних банків. Саме такий висновок експертів спонукав до включення до Базеля III антициклічних буферів, створених для запобігання банкрутству банків в умовах надмірного зростання кредитів. Починаючи з 2009 року, українські банки були змушені переглянути якість своїх кредитних портфелів та створити резерви у значно більших розмірах, що в підсумку призвело до значних втрат банківської системи на суму 38 450 мільйонів. грн у 2009 році.

Швидке зростання ризиків у післякризовий період (не лише фінансових, а й політичних) вимагало формування значних резервів, що стало основною причиною збиткової діяльності та ліквідації багатьох банківських установ у найближчі роки. У період 2016–2019 рр. Обсяг банківського кредитування суттєво зменшився, тоді як резерви, навпаки, зросли, що підтверджує висновок про рух цих показників у протифазі. Це дає підстави робити припущення про значний вплив суб'єктивних факторів на процес управління банком, а отже, і на стан економіки в цілому. Для подолання негативного впливу економічних циклів на соціальний розвиток необхідно проаналізувати глобальні дисбаланси, оскільки поява фінансових криз спричинена такими дисбалансами. Виникнення таких криз можна передбачити та уникнути, якщо ми визначимо країни чи регіони, які залучають занадто багато іноземних інвестицій або, навпаки, вкладають надмірні суми в економіку інших країн. Щоб уникнути глобальних фінансових потрясінь, макропруденційний нагляд необхідний як на глобальному рівні, так і всередині окремих держав чи їх асоціацій. Щоб уникнути недооцінки ризиків, необхідно провести зворотне стрес-тестування та знайти найгірші сценарії.

Циклічний розвиток економіки та вразливість банківських систем зумовлені не лише об'єктивними, але й суб'єктивними факторами, які на рівні суспільства приймають такі форми поведінки, як короткозорість (дистресміопія), стадна поведінка (германність). Не можна уникнути поведінки стада, але необхідно створити розвинену інформаційну інфраструктуру для пом'якшення впливу негативних наслідків.

Необхідно розробити та законодавчо закріпити механізм перегляду пріоритетності цілей у фінансовій або банківській кризі, а також надання повноважень щодо використання нестандартних інструментів грошово-кредитного регулювання економіки. Функції НБУ та інших державних органів щодо підтримки стабільного та динамічного розвитку фінансово-банківської системи повинні бути закріплені законодавчо, а також інструменти та повноваження, що дозволяють їм виконувати ці функції. Для забезпечення оперативних та скоординованих дій у разі загрози фінансової чи банківської кризи слід законодавчо встановити механізм взаємодії НБУ, інших контролюючих органів та виконавчих органів держави.

Список використаних джерел

1. Minsky H. P. The Financial Instability Hypothesis. *The Jerome Levy Economics Institute of Bard College*. 1992. Working Paper 74, 10 p.
2. Legrand M. D., Hagemann H. Business Cycles in Juglar and Schumpeter. *The History of Economic Thought*. 2007. 49. 1. P. 1–18.
3. Principles for Sound Stress Testing Practices and Supervision. *Basel Committee on Banking Supervision*. 2009. 26 p.

К. О. Коледіна, к. е. н., доцент
Харківський національний університет
будівництва та архітектури
м. Харків, Україна

СУЧАСНИЙ СТАН БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Розвиток кредитування відіграє важливу роль у задоволенні потреб різних суб'єктів господарювання, що в кінцевому результаті впливає на стабільність національної економіки. На сучасному етапі розвитку економіки України становище багатьох банків різко змінилось під впливом політичної та економічної